

13.2.2020

EOAK/737/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

LAPSEN KIINNIOTTO JA SIITÄ ILMOITTAMINEN

1 KANTELU

Kantelijat arvostelivat Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen menettelyä 17-vuotiasta poikaansa kohtaan. Heidän mukaansa poliisit kohtelivat häntä väkivaltaisesti ja puhuttelivat häntä rasistisesti ja uhkaillen. Kantelijoiden poika vietiin ilman syytä putkaan eikä tästä ilmoitettu vanhemmille. Kun hän myöhään illalla vapautui, poliisi ei varmistanut, että hän pääsee turvallisesti kotiin kovassa pakkasessa.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja poliisilta saatujen selvitysten mukaan

Tapahtuma-aikaan 27.1.2019 poliisi teki Matinkylän metroaseman ja kauppakeskus Iso Omenan ympäristössä teemavalvontaa alueella esiintyneen kasvaneen häiriökäyttäytymisen sekä huumausaineiden ja muiden laittomien päihteiden katukaupan johdosta. Selvityksen mukaan kantelijoiden poika ja hänen ystävänsä käyttäytyivät häiritsevästi kauppakeskuksessa. Tämän johdosta kantelijoiden pojalta pyydettiin henkilöllisyyspapereita henkilöllisyyden selvittämiseksi. Tarkoituksena oli selvittää, liittyivätkö kantelijoiden poika ja hänen ystävänsä aiemminkin häiriötä aiheuttaneisiin nuorisoporukoihin. Hänellä ei ole kuitenkaan ollut esittää henkilöllisyyspapereita ja hän kertoi poliisille vain etunimensä. Tästä syystä hänelle tehtiin turvallisuustarkastus tunnistamista varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi. Tarkastuksen aikana kantelijoiden poika käyttäytyi suusanallisesti epäasiallisesti ja provosoivasti poliisia kohtaan. Henkilöllisyyspapereita ei löytynyt ja hänet päätettiin viedä poliisiasemalle henkilöllisyyden tarkastamista varten.

Kantelijoiden poika laitettiin poistumisen estämiseksi niin sanottuun kalterisumppuun siksi aikaa, kun hänen henkilöllisyyttänsä tarkistettiin poliisin tietojärjestelmistä. Kun tämä saatiin tehtyä, hänet vapautettiin sumpputilasta, jossa hän on ollut enintään 20 minuuttia.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Poliisipartion käytös

Paikalla olleiden vanhempien konstaapelien A:n ja - - - kertomukset tapahtumista kauppakeskuksessa poikkeavat kantelijoiden esittämästä tapahtumienkulusta erityisesti väkivaltaisuuden ja epäasiallisen kielenkäytön osalta.

Kun oikeusasiamies pyytää viranomaiselta tai yksittäiseltä virkamieheltä selvitystä jonkin asian johdosta, tämän on virkavastuulla huolellisesti ja totuudenmukaisesti kerrottava kaikki olennainen asiaan liittyvä. Tätä velvollisuutta voi tosin eräiltä osin rajoittaa oikeus olla saattamatta itseään syytteen vaaraan.

Korostan, että oikeusasiamiehen on toimivaltansa puitteissa mahdollista puuttua viranomaisten menettelyyn vain, jos käytettävissä oleva aineisto antaa siihen riittävät perusteet. Nyt poliisin epäasiallisesta käyttäytymisestä ei ole sellaista näyttöä, jonka perusteella voisin ryhtyä asiassa toimenpiteisiin.

Kantelijoiden pojalle tehdyn turvallisuustarkastuksen osalta totean, että poliisilain 2 luvun 1 §:n mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Saman lain 2 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi. Tarkastus voidaan tehdä myös, jos se on perustellusta syystä tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän varmistamiseksi.

Tältäkkään osin ei ole tullut ilmi aihetta epäillä menettelyä, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.2.2 Kantelijoiden pojan vapaudenmenetyksen peruste

Poliisilain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Poliisilta saadun selvityksen mukaan kantelijoiden poika ei kertonut heille kuin etunimensä. Vanhempi konstaapeli A päättikin viedä kantelijoiden pojan poliisiasemalle henkilöllisyyden selvittämistä varten, koska henkilöllisyyden tarkastaminen paikan päällä ei onnistunut. Poliisiasemalla hänet laitettiin ns. kalterisumppuun eli lukittuun tilaan selvityksen mukaan enintään 20 minuutiksi.

Vaikka A ei ole yksilöinyt vapaudenmenetyksen säädösperustetta, niin on ilmeistä, että hän katsoo toimineensa poliisilain 2 luvun 1 §:n 3 momentin nojalla, jonka mukaan

Poliisimiehellä on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseksi ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Totean myös, että se, joka kieltäytyy antamasta poliisimiehelle henkilötietojaan, syyllistyy rikoslain 16 luvun 4 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn niskoitteluun poliisia vastaan.

Poliisilla on siis tehtävänsä suorittamiseksi oikeus saada henkilötiedot jokaiselta. Kuten edellä todetusta käy ilmi, tämän oikeuden toteuttamiseksi myös henkilön kiinniotto on mahdollinen. Sinänsä kiinnioton voi helposti välttää antamalla pyydetyt henkilötiedot.

Poliisilain esitöissä (hallituksen esitys 224/2010 vp., s. 74) on todettu, että ”jos poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneella henkilöllä ei ole henkilöllisyyttä varmentavaa asiakirjaa mukanaan, eikä henkilöllisyyttä voida muutoin luotettavasti selvittää, poliisi voi käytössään olevia henkilörekistereitä apunaan käyttäen selvittää henkilöllisyyden esimerkiksi vertaamalla henkilön tatuointeja tai arpia taikka muita erityistuntemerkkejä poliisin henkilörekisteriin talletettuihin tietoihin. Ensisijaisesti henkilöllisyys tulisi selvittää konkreettisen tehtävän suorittamispaikalla ja vasta toissijaisesti poliisiasemalla.”

Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa selvityksessä esitettyä siitä, ettei henkilöllisyyden selvittäminen onnistunut tapahtumapaikalla. Katsonkin, että ei ole osoitettavissa, että vanhempi konstaapeli A olisi ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin, kun hän päätti ottaa kantelijoiden pojan kiinni henkilöllisyyden selvittämistä varten. Kiinnioton ei myöskään ole selvitetty kestäneen tarpeettoman kauan.

3.2.3 Menettely poliisiasemalla

Säilöön ottaminen on selvityksen mukaan kirjattu manuaaliseen kiinniottolomakkeeseen, jota ei ole kantelua tutkittaessa enää löytynyt.

Valtioneuvoston asetuksen esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta 2 luvun 1 §:ssä todetaan seuraavaa.

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, kiinniottamisesta ja pidättämisestä on kirjattava 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin:

- 1) kiinniotetun tai pidätetyn henkilötiedot;
- 2) rikos, josta kiinniotettua tai pidätettyä epäillään;
- 3) kiinniottamisen tai pidättämisen peruste sekä milloin pakkokeinolain 2 luvun 4 §:n 1 momentissa tai 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehty;
- 4) kiinniottamisesta tai pidättämisestä päättänyt virkamies;
- 5) kiinniottamis- tai pidättämisaika;
- 6) pidättämissäätöksen teko aika;
- 7) aika, jolloin pidätetylle on ilmoitettu vangitsemisvaatimuksen tekemisestä;
- 8) vangitsemisvaatimuksen ja vangitsemisäätöksen teko aika sekä vangitsemisestä päättänyt tuomioistuimien;
- 9) tieto mahdollisesta puolustajan määräyksestä;
- 10) vapaaksi päästämisen aika;
- 11) milloin ja kenelle pakkokeinolain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa tai 2 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu ilmoitus on tehty ja, jos ilmoitus on tehty vastoin kiinniotetun tai pidätetyn tahtoa, syy siihen;
- 12) kiinniotetun tai pidätetyn kahlehtiminen ja erillistilaan sijoittaminen sekä toimenpiteen syy ja kesto;
- 13) milloin kiinniotetulle, pidätetylle tai vangitulle on ilmoitettu kirjallisesti hänen oikeuksistaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukaisesti ja ilmoituksen tekijä.

Mitä 1 momentissa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös, kun joku on muuten kuin pidättämispäätöksen nojalla sijoitettu lukittuun tilaan.

Tämä asetus on annettu esitutkintalain 11 luvun 10 §:n, pakkokeinolain 10 luvun 66 §:n ja 11 luvun 4 §:n sekä poliisilain 5 luvun 65 §:n nojalla. Viimeksi mainittu viittaus koskee salaista tiedonhankintaa, eikä siis yleisesti poliisilakia. Tästä huolimatta pidän perusteltuna tulkintaa, että kaikki vapaudenriistot on kirjattava poliisin tietojärjestelmiin riippumatta siitä, perustuvatko ne esitutkinta-, pakkokeino- vai poliisilakiin ja riippumatta niiden kestosta. Kyse on sellaisesta perusoikeuteen puuttumisesta, joka ei voi tapahtua vapaamuotoisesti ja dokumentoimatta. Säännöksen 2 momentin mukaan sitä on noudatettava myös ns. sumppuun sijoittamisessa.

Myös poliisilaitos toteaa lausunnossaan, että henkilöllisyyden selvittämisen osalta olisi tullut kirjata poliisiasian tietojärjestelmään S-ilmoitus, johon olisi kirjattu henkilön kiinniotto sumppuun laitton osalta ja mm. omaisuuden osalta. Pääsääntöinen toimintamuoto lukittuun tilaan laitettaessa on poliisilaitoksella se, että asia kirjataan tietojärjestelmiin. Poliisilaitoksen mukaan se tulee toiminnassaan kiinnittämään huomiota siihen, että henkilöiden sulkeminen lukittuun tilaan tulee jatkossa kattavasti kirjatuksi poliisiasian tietojärjestelmään.

Saatan vanhempi konstaapeli A:n tietoon käsitykseni säilöönoton kirjaamisesta ja kiinnitän hänen huomiotaan myös poliisilaitoksen esittämään.

Vanhemmille ilmoittamisen osalta A on vedonnut siihen, ettei heille ilmoitettu asiasta, ”koska poika ei halunnut eikä asiassa ollut epäiltävissä mitään rikosta”.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n mukaan

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa läheiselleen tai muulle henkilölle vapaudenmenetyksestään.

Pidätetyn ja kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä pidätetyn ja kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa. Jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi, ilmoittamista pidättämisestä voidaan päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä enintään kaksi vuorokautta kiinniottamisesta ja ilmoittamista kiinniottamisesta voidaan lykätä tai se voidaan jättää tekemättä.

Pidätetyn tai kiinni otetun vaatimuksesta tuomioistuimen on tutkittava, ovatko 2 momentissa säädettyt edellytykset ilmoittamisen lykkäämiselle tai tekemättä jättämiselle olleet olemassa. Vaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa siitä, kun pidätetty tai kiinni otettu on saanut tiedon ilmoittamisen lykkäämisestä tai tekemättä jättämisestä. Toimivaltaiseen tuomioistuimeen ja vaatimuksen käsittelyyn sovelletaan, mitä pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista, sekä sosiaaliviranomaiselle. Huoltajalle ilmoittamisen lykkäämiseen ja tekemättä jättämiseen sovelletaan lisäksi, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

Se, että kyse ei ole ollut rikoksesta ja vapaudenmenetyksen lyhyt kesto, eivät ole olleet lainmukaisia perusteita ilmoittamatta jättämiselle. Alle 18-vuotiaan osalta ei myöskään ole säädetty siitä, että kiinni otetun tahto sinänsä vaikuttaisi asiaan. Kun tästä ei ole puheena olevan lainkohdan 4 momentissa mitään mainintaa, katson, että vapaudenmenetyksestä on jätettävä ilmoittamatta lähtökohtaisesti vain, jos se on vastoin lapsen etua, eikä hänen omalla tahdollaan ole ainakaan ratkaisevaa merkitystä. Toki se tulee ottaa huomioon yhtenä tekijänä, kun lapsen etua arvioidaan.

Tässä tapauksessa ei ole tullut ilmi seikkoja, jotka antaisivat olettaa, että vapaudenmenetyksestä ilmoittaminen olisi ollut vastoin kantelijoiden pojan etua. Katsonkin vanhempi konstaapeli A:n menetelleen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain vastaisesti.

Poliisilaitos on ilmoittanut tulevansa toiminnassaan kiinnittämään huomiota vapaudenmenetyksestä ilmoittamiseen erityisesti niissä tilanteissa, kun kyseessä on alaikäinen henkilö.

Lopuksi totean, että A:n mukaan kantelijoiden pojalle kerrottiin, että jos hän tarvitsee kyydin, hän joutuu odottamaan poliisin tiloissa, koska A:lla oli muitakin asiakkaita. A:n mukaan kantelijoiden poika kertoi pärjäävänsä kyllä ja hänellä oli sekä matkakortti että puhelin mukanaan.

Tältä osin ei ole tullut ilmi moitittavaa menettelyä. A ei nähdäkseni ole voinut ennakoida, että puhelin ei ole pakkasessa toiminutkaan. Totean kuitenkin, että jos vanhemmille olisi lain edellyttämällä tavalla ilmoitettu, olisi pojan kotiin pääsykin ilmeisesti helpottunut.

4 TOIMENPITEET

Saatan vanhempi konstaapeli A:n tietoon edellä kohdassa 3.2.3 esittämäni käsityksen siitä, että hänen menettelynsä on ollut poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain vastaista, kun kantelijoille ei ole ilmoitettu heidän poikansa kiinniotosta. Lisäksi saatan hänen tietoonsa samassa kohdassa esittämäni käsitykseni vapaudenmenetyksen kirjaamisesta ja kiinnitän hänen huomiotaan myös poliisilaitoksen tästä esittämään. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kantelu ei ole antanut aihetta muihin toimenpiteisiin.